

Walter Benjamin

ΕΜΠΕΙΡΙΑ

ΑΓΩΝΑΣ ΜΑΣ ΓΙΑ υπευθυνότητα διεξάγεται ενάντια σε κάποιον που φορά προσωπίο. Το προσωπίο του ενήλικα λέγεται «εμπειρία». Είναι ανέκφραστο, αδιαπέραστο και πάντα ίδιο. Ο ενήλικας τα έχει ήδη ζήσει όλα: Νεότητα, ιδανικά, ελπίδες, γυναίκες. Όλα ήταν μια ψευδαίσθηση. Πολλές φορές απέναντι σ' αυτά γινόμαστε επιφυλακτικοί, εκνευριζόμαστε. Ίσως να έχει δίκιο. Τι να

του απαντήσουμε εμείς; Εμείς δεν ζήσαμε ακόμη τίποτα.

Ας προσπαθήσουμε εν τούτοις να αναστηλώσουμε τη μάσκα. Τι έχει βιώσει αυτός ο ενήλικας; Τι θέλει να μας αποδείξει; Προ παντός ένα: και αυτός ήταν νέος, και αυτός έχει θελήσει αυτό που σήμερα θέλουμε εμείς, και αυτός δεν πίστεψε τους γονείς του αλλά και σ' αυτόν έδειξε η ζωή ότι είχαν δίκιο. Εδώ χαμογελά συγκαταβατικά: έτσι θα συμβεί και σ' εμάς — αποτιμά εκ των προτέρων τα χρόνια που ζούμε, τα θεωρεί σαν εποχή των γλυκών παιχνιδιών της νιότης, κάτι σαν παιδική θολούρα πριν την ατέλειωτη πεζότητα της ενήλικης ζωής. Έτσι μιλάνε οι καλοπροαίρετοι, οι φωτισμένοι. Ξέρουμε κι άλλους παιδαγωγούς που η αυστηρότητά τους δεν μας αναγνωρίζει ούτε κι αυτά τα λίγα χρόνια της «νιότης»: σοβαροί και βάνουσοι θέλουν να μας ρίξουν ήδη από τώρα στην αγγαρεία της ζωής. Και οι δυο ωστόσο υποτιμούν την αξία των χρόνων μας, τα καταστρέφουν. Και εμάς όλο και περισσότερο μας καταλαμβάνει το συναίσθημα ότι η νιότη είναι μια σύντομη νύχτα μόνο (γέμισέ την με έκσταση!): μετά έρχεται η μεγάλη «εμπειρία», τα χρόνια των συμβιβασμών, η φτώχεια των ιδεών και της περιόδου της παραίτησης. Έτσι είναι η ζωή. Αυτό μας λένε οι ενήλικες, αυτό εβίωσαν.

Ναι, το έχουν βιώσει, αυτό μόνο, τίποτε. Άλλο: η ζωή δεν έχει νόημα. Είναι βάνουση. Μας ενθάρρυναν ποτέ για κάτι μεγάλο, νέο, μελλοντικό; Όχι, γιατί αυτό δεν μπορεί κανείς να το βιώσει. Όλα, το νόημα, το αληθινό, το καλό, το ωραίο είναι φτιαγμένα για τον εαυτό τους: τι να μας κάνει τότε η εμπειρία;

Και εδώ βρίσκεται το μυστικό: επειδή ποτέ δεν κοιτά μπροστά, προς κάτι το μεγάλο, προς κάτι που έχει νόημα, γι' αυτό η εμπειρία έγινε το ευαγγέλιο του Φιλισταίου. Το μήνυμα για τη χυδαιότητα της ζωής. Ποτέ όμως δεν κατάλαβε ότι υπάρχει κάτι 'Άλλο εκτός από την εμπειρία, ότι υπάρχουν αξίες — που δεν βιώνονται — αλλά τις οποίες εμείς καλλιεργούμε.

Γιατί λοιπόν για τον Φιλισταίο η ζωή είναι χωρίς νόημα, χωρίς παρηγοριά; Επειδή γνωρίζει την εμπειρία μόνο, τίποτα πέρα απ' αυτήν. Επειδή λοιπόν αυτός ο ίδιος έχει μείνει χωρίς παρηγοριά και χωρίς πνεύμα και επειδή δεν έχει με τίποτα μια εσώτερη σχέση εκτός από το κοινότοπο, το Αιώνια-χθεσινό.

Εμείς όμως ξέρουμε κάτι 'Άλλο, που καμιά εμπειρία ούτε μας το δίνει ούτε μας το παίρνει: ότι η αλήθεια υπάρχει έστω και αν ό,τι μέχρι σήμερα έχουμε διανοηθεί ήταν πλάνη. Και ακόμη ότι η πίστη μπορεί να διατηρηθεί έστω και αν μέχρι σήμερα δεν την κράτησε κανείς. Τη θέληση αυτή δεν μπορεί να μας την αφαιρέσει η εμπειρία. Υπάρχει ωστόσο κάτι για το οποίο πρέπει να δώσουμε δίκιο στους μεγαλύτερους, με τις κουρασμένες εκφράσεις και την αφ' υψηλού απαισιοδοξία τους; 'Ό,τι βιώνουμε εμείς θα είναι λυπηρό και μόνο σ' αυτό που δεν βιώνουμε θα μπορέσουμε να θεμελιώσουμε το θάρρος και το νόημα; Σε μια τέτοια περίπτωση θα απελευθερωνόταν το πνεύμα. Αλλά πάλι και πάλι η ζωή θα το κατέστρεφε: γιατί η ζωή, το άθροισμα των εμπειριών, θα έμενε χωρίς παρηγοριά.

Κάποιες ερωτήσεις όμως, δεν τις καταλαβαίνουμε τώρα πια. Μήπως διάγουμε κι εμείς τη ζωή εκείνων που δεν γνωρίζουν το πνεύμα; Εκείνων που το οκνηρό Εγώ πετιέται από τη ζωή σαν να τσακίζεται από τα κύματα πάνω σε βράχους; 'Όχι. Καθεμιά από τις δικές μας εμπειρίες έχει τώρα περιεχόμενο. Θα τους δώσουμε εμείς οι ίδιοι περιεχόμενο, από το πνεύμα μας. Αυτός που δεν έχει ιδέες καθησυχάζει με την πλάνη. «Ποτέ δεν θα ανακαλύψεις την αλήθεια», φωνάζει στον ερευνητή, «το έχω βιώσει». Για τον ερευνητή όμως η πλάνη δεν είναι παρά μια καινούρια βοήθεια για την ανακάλυψη της αλήθειας (Spinoza). Μόνο γι' αυτόν που έχασε το πνεύμα φαίνεται η εμπειρία χωρίς νόημα και πνεύμα. Για όποιον προσπαθεί μπορεί να είναι επώδυνη αλλά δεν τον αφήνει σχεδόν καθόλου να αμφιβάλει.

Σε κάθε περίπτωση, ποτέ δεν θα αφήσει σιωπηλά τον εαυτό του να παραιτηθεί και να αποκοιμηθεί από το ρυθμό του Φιλισταίου. Γιατί τούτος — το παρατηρήσατε — χειροκροτεί κάθε νέα α-νοησία. Γιατί δικαιώθηκε. Επιβεβαιώνεται: πράγματι δεν υπάρχει πνεύμα. Κανείς ωστόσο δεν απαιτεί αυστηρότερη υποταγή, αυστηρότερο «σεβασμό» μπροστά στο «πνεύμα» απ' όσο αυτός. Γιατί αν θα ασκούσε κριτική τότε θα έπρεπε βέβαια να συμμετέχει. Κι αυτό δεν μπορεί να το κάνει. Ακόμα και αυτή η εμπειρία του πνεύματος, που

τη ζει αθέλγητα, είναι γι' αυτόν χωρίς πνεύμα.

*Πείτε του Εσείς
ότι πρέπει να σέβεται τα όνειρα
της νιότης του, όταν θα γίνει άντρας.*

Ο Φιλισταίος δεν μισεί τίποτα περισσότερο από τα «όνειρα της νιότης του». (Και η συναισθηματικότητα τις περισσότερες φορές είναι η προστατευτική βαφή αυτού του μίσους). Γιατί αυτό που είδε σ' αυτά τα όνειρα ήταν η φωνή του πνεύματος, που φώναζε κι αυτόν μια φορά, όπως κάθε άνθρωπο. Τέτοια είναι η νεότης που για πάντα ξαναφέρνει στη μνήμη. Γι' αυτό την καταπολεμά. Της διηγείται για εκείνη τη γκρίζα, παντοδύναμη εμπειρία και μαθαίνει το νέο να χαμογελά για τον ίδιο τον εαυτό του. Ειδικά σ' αυτή την περίπτωση το «βιώνει» χωρίς πνεύμα είναι βολικό, αν και φριχτό.

Για μια ακόμη φορά: εμείς γνωρίζουμε μια άλλη εμπειρία. Αυτή μπορεί να είναι εχθρική προς το πνεύμα και να εκμηδενίζει πολλά ανθισμένα όνειρα. Όμως αυτή είναι το πιο ωραίο, το ανέγγιχτο, το αμοίραστο, γιατί αυτή δεν μπορεί ποτέ να είναι χωρίς πνεύμα, όταν εμείς μένουμε νέοι. Βιώνει κανείς, πάντα, μόνο τον εαυτό του, έτσι λέει ο Ζαρατούστρα στο τέλος της περιήγησής του. Ο Φιλισταίος φτιάχνει την «εμπειρία» του: είναι η αιώνια Μία, αυτή χωρίς πνεύμα. Ο νέος θα βιώσει το πνεύμα, και όσο λιγότερο άκοπα κατορθώσει να φθάσει το Μεγάλο, τόσο περισσότερο θα βρίσκει παντού στην περιήγησή του και σε όλους τους ανθρώπους το πνεύμα.

—Ο νέος θα γίνει καλός σαν άντρας. Ο Φιλισταίος είναι μισαλλόδοξος.

ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑ

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ υπήρχε ο μύθος για το γέροντα, που από το νεκροκρέβατο εκμυστηρεύεται στους γιους του ότι στο αμπέλι του βρίσκεται κρυμμένος ένας θησαυρός. Αυτοί θα χρειαζόταν μόνο να σκάψουν. Έσκαψαν, αλλά ούτε ίχνος από θησαυρό. Όταν όμως έφτασε το φθινόπωρο, το αμπέλι ήταν γεμάτο όσο κανένα άλλο σ' όλη τη χώρα. Τότε κατάλαβαν ότι ο πατέρας τους μεταβίβασε μια εμπειρία: Η ευλογία δεν βρίσκεται στο χρυσό αλλά στην εργατικότητα. Τέτοιες εμπειρίες ακούγαμε όσο μεγαλώναμε, άλλοτε απειλη-

τικά κι άλλοτε συμβουλευτικά: «Αυτό το αμούστακο θέλει να έχει λόγο». «Θα καταλάβεις κι εσύ σιγά-σιγά». Και γνώριζε κανείς ακριβώς τι είναι εμπειρία: οι γεροντότεροι την έδιναν πάντα στους νεότερους. Εν συντομία, με την αυθεντία της ηλικίας, με παροιμίες: με την ικανότητα να λένε πολλά, σε ιστορίες: σαν διηγήματα από ξένες χώρες, στο τζάκι, στους γιους και εγγονούς. Πού πήγαν όλα αυτά; Ποιος βρίσκει ακόμη ανθρώπους που μπορούν να διηγηθούν κάτι ικανοποιητικά; Πού συμβαίνει σήμερα ακόμη άνθρωποι μπροστά στο θάνατο να λένε λόγια που κρατούν και μεταφέρονται σαν ένα δαχτυλίδι από γενιά σε γενιά; Ποιος λέει ακόμη σήμερα μια παροιμία για να συμβουλευθεί; Και ποιος θα προσπαθούσε έστω να αντιμετωπίσει τη νεολαία αναφερόμενος στην εμπειρία του;

Όχι, αυτό είναι γνωστό: η εμπειρία αποδυναμώθηκε, κι αυτό σε μια γενιά η οποία το 1914-18 είχε μια από τις τρομερότερες εμπειρίες της παγκόσμιας ιστορίας. Ίσως δεν είναι τόσο παράξενο όσο φαίνεται. Δεν μπορούσε τότε να κάνει κανείς τη διαπίστωση: οι άνθρωποι γύρισαν βουβόι από τα πεδία των μαχών; Όχι πλουσιότεροι, φτωχότεροι από ανακρινώσιμη εμπειρία. Αυτό που δέκα χρόνια αργότερα ξεχύθηκε στην πλημμύρα των βιβλίων για τον πόλεμο, ήταν οτιδήποτε άλλο παρά εμπειρία, η οποία κυκλοφορεί από στόμα σε στόμα. Όχι, αυτό δεν ήταν περίεργο. Γιατί ποτέ δεν έχουν διαψευστεί τόσο πολύ οι εμπειρίες, όσο οι στρατηγικές από τον πόλεμο των χαρακωμάτων, οι οικονομικές από τον πληθωρισμό, οι σωματικές από την πείνα, οι ηθικές από τους εξουσιαστές. Μια γενιά η οποία πήγαινε στο σχολείο ακόμη με την άμαξα, βρέθηκε κάτω απ' τον καθαρό ουρανό σ' ένα τοπίο, στο οποίο δεν υπήρχε τίποτε που να μην έχει αλλάξει εκτός από τα σύννεφα, και στη μέση, σ' ένα πεδίο μάχης καταστροφικών ρευμάτων και εκρήξεων, το μικρό εύθραυστο ανθρώπινο σώμα.

Μια εντελώς καινούρια μορφή αθλιότητας κατέλαβε τους ανθρώπους με αυτή την τρομακτική ανάπτυξη της τεχνικής. Και απ' αυτή τη νέα αθλιότητα προέκυψε η νοσηρή πληθώρα ιδεών, η οποία με την αναβίωση της αστρολογίας και της σοφίας της Yoga, της Christian Science και της χειρομαντείας, της χορτοφαγίας και του γνωστικισμού, του σχολαστικισμού και του πνευματισμού έπεσε ανάμεσα —ή μάλλον επάνω— στους ανθρώπους. Γιατί εδώ δεν πρόκειται για μια γνήσια αναβίωση αλλά για ένα γαλβάνισμα. Χρειάζεται κάποιος να ενθυμηθεί τους υπέροχους πίνακες του Ensor στους οποίους ένα φάντασμα καλύπτει τους δρόμους των μεγαλουπόλεων: σαν σε καρναβάλι μασκαρεμένοι οι μικροαστοί, με παραμορφωμένες μάσκες καλυμμένες με αλεύρι, με γυαλισμένες κορώνες πάνω στα μέτωπα, κυλιούνται μόνιμα ανάμεσα στα σοκάκια. Αυτοί οι πίνακες δεν είναι ίσως παρά το απεικόνισμα της ανατριχιαστικής και χαοτικής Αναγέννησης, στην οποία τόσοι πολλοί στηρίζουν

τις ελπίδες τους. Αλλά εδώ φαίνεται ξεκάθαρα: η φτώχεια της εμπειρίας μας είναι μόνο ένα μέρος της μεγάλης φτώχειας, την οποία αντικρύζουμε ξανά — με τέτοια καθαρότητα και λεπτομέρεια όσο εκείνη του ζητιάνου του Μεσαίωνα. Γιατί τι αξίζει όλο το περιεχόμενο της μόρφωσης, όταν δεν μας συνδέει μαζί του η εμπειρία; Σε τι οδηγεί η μόρφωση όταν αυτή είναι προσποιητή ή παραποιημένη, αυτό φάνηκε καθαρά στο απαίσιο ανακάτεμα των στυλ και των κοσμοθεωριών του προηγούμενου αιώνα, αν το να ομολογούμε τη φτώχεια μας θα έπρεπε να μην το θεωρήσουμε αξιότιμο. Ναι, ας το παραδεχτούμε: Αυτή η φτώχεια σε εμπειρία είναι φτώχεια όχι μόνο σε προσωπικές αλλά σε εμπειρίες της ανθρωπότητας γενικά. Και έτσι γίνεται η τέχνη ενός νέου βαρβαρισμού.

Βαρβαρισμού; Ακριβώς! Το λέμε για να εισαγάγουμε μια νέα, θετική έννοια του βαρβαρισμού. Γιατί πού οδηγεί η φτώχεια σε εμπειρία το βάρβαρο; Τον οδηγεί να αρχίσει από την αρχή· να δημιουργήσει από τα λίγα χωρίς να βλέπει ταυτόχρονα ούτε αριστερά ούτε δεξιά. Μεταξύ των μεγάλων δημιουργών υπήρξαν πάντα οι ψυχραιμοί, οι οποίοι κάποτε ξεκαθάριζαν τα πράγματα. Αυτοί που ήθελαν, δηλαδή, να έχουν ένα σχεδιαστήριο· ήταν κατασκευαστές. Ένας τέτοιος κατασκευαστής ήταν ο Καρτέσιος, ο οποίος τελικά από όλη του τη φιλοσοφία δεν ήθελε τίποτε άλλο εκτός από αυτή τη μοναδική γνώση: «Σκέφτομαι, άρα υπάρχω» και από αυτό ξεκινούσε. Και ο Einstein ήταν ένας τέτοιος κατασκευαστής, τον οποίο ξαφνικά δεν τον ενδιέφερε από όλο τον κόσμο της φυσικής τίποτε άλλο, παρά μόνο μια μοναδική μικρή αναντιστοιχία μεταξύ των εξισώσεων του Νεύτωνα και των εμπειριών της αστρονομίας. Και αυτό το ίδιο ξεκίνημα από την αρχή είχαν υπόψη τους οι καλλιτέχνες, όταν ακολουθούσαν τους μαθηματικούς και οικοδομούσαν τον κόσμο, όπως οι Κυβιστές, με στερεομετρικές μορφές ή όταν, όπως ο Klee, παραδειγματίζονταν από τους μηχανικούς. Γιατί οι φιγούρες του Klee μοιάζουν να έχουν φτιαχτεί πάνω σε τραπέζι σχεδιαστηρίου και όπως ένα καλό αυτοκίνητο τόσο στο αμάξιωμα αλλά και προ παντός στις ανάγκες της μηχανής, έτσι και αυτές υπακούουν στην έκφραση της όψης και προπαντός του εσώτερου τους. Στο εσώτερο περισσότερο παρά στην εσωτερικότητα: αυτό τις κάνει βαρβαρικές.

Εδώ και πολύ καιρό άρχισαν τα καλύτερα κεφάλια να γράφουν από δω και από κει τους στίχους τους γι' αυτά τα πράγματα. Παντελής έλλειψη ψευδαίσθησης για την εποχή και παράλληλα όμως μια ανεπιφύλακτη εξομολόγηση γι' αυτήν είναι το χαρακτηριστικό τους. Είναι το ίδιο· είτε ο ποιητής Β. Brecht διαπιστώνει ότι ο Κομμουνισμός δεν είναι η δίκαιη διανομή του πλούτου αλλά της φτώχειας, είτε αν ο πρόδρομος της μοντέρνας αρχιτεκτονικής Adolf Loos εξηγεί: «Γράφω μόνο για ανθρώπους, οι οποίοι έχουν μοντέρνα συναισθημα-
τα... Για ανθρώπους, που νοσταλγούν την Αναγέννηση ή το Ροκοκό, γι'

αυτούς δεν γράφω». Ένας τόσο ακριβής καλλιτέχνης όπως ο ζωγράφος Paul Klee και ένας τόσο προγραμματικός, όπως ο Loos, και οι δυο αποφεύγουν τη δεδομένη, εορταστική, πολύτιμη και με όλα τα δώρα της θυσίας του παρελθόντος στολισμένη εικόνα του ανθρώπου για να στραφούν στο γυμνό νεογέννητο που κείται κλαίγοντας μέσα στις βρώμικες πάνες της σύγχρονης εποχής. Κανείς δεν το χαιρέτησε πιο χαρούμενα και γελαστά απ' όσο ο Paul Scheerbarth. Απ' αυτόν έχουμε διηγήματα, που από μακριά θυμίζουν Ιούλιο Βερν, στα οποία συνέχεια ταξιδεύουν στο διάστημα μόνο μικροί Γάλλοι και Άγγλοι συνταξιούχοι· ο Scheerbarth ενδιαφέρεται για το ερώτημα, τι είδους αξιοθέατα κι αξιαγάπητα δημιουργήματα θα προέλθουν από τον πρώην άνθρωπο, από τα τηλεσκόπιά μας, από τα αεροπλάνα και τα διαστημόπλοιά μας. Κατά τα άλλα, αυτά τα νέα δημιουργήματα μιλούν ήδη σε μια εντελώς καινούρια γλώσσα. Και το σπουδαιότερο σ' αυτήν είναι η πορεία προς το αυθαίρετα δημιουργικό· σε αντίθεση, δηλαδή, με το οργανικό. Αυτό είναι που δεν μπορεί να παραγνωριστεί στη γλώσσα των ανθρώπων του Scheerbarth, καθώς και άλλων· γιατί την ομοιότητα των ανθρώπων —αυτή την αρχή του ουμανισμού— δεν την αποδέχονται ακόμη και στα ίδια τους τα ονόματα: Peka, Labu, Sofanti, τέτοια και παρόμοια ονόματα έχουν οι άνθρωποι στο βιβλίο που φέρει το όνομα του ήρωά του: «Lesabéndio». Οι Ρώσοι, επίσης, δίνουν στα παιδιά τους με ευχαρίστηση «απανθρωπισμένα» ονόματα: τα ονομάζουν Οκτώβριο, το μήνα της επανάστασης ή «Pjatiletka», όπως το πενταετές πρόγραμμα, ή «Awjachim» όπως κάποια αεροδιαστημική εταιρεία. Όχι τεχνητή ανανέωση της γλώσσας αλλά κινητοποίησή της στην υπηρεσία του αγώνα ή της εργασίας· σε κάθε περίπτωση για την αλλαγή της πραγματικότητας όχι για την περιγραφή της.

Ο Scheerbarth όμως, για να επιστρέψουμε σ' αυτόν, αποδίδει τεράστια σημασία στο να τακτοποιεί τους ανθρώπους του —και σύμφωνα με τα πρότυπά τους τους συμπολίτες του— σε κοινωνικά αποδεκτά καταλύματα: σε γυάλινα σπίτια που μετακινούνται πάνω σε ράγες, σαν αυτά που εν τω μεταξύ παρουσίασαν ο Loos και ο Le Corbusier. Το γυαλί δεν είναι τυχαία ένα τόσο σκληρό και λείο υλικό, πάνω στο οποίο τίποτα δεν κολλά. Είναι επίσης κρύο και νηφάλιο. Τα πράγματα από γυαλί δεν έχουν «Αίγλη». Το γυαλί γενικά είναι ο εχθρός του μυστικού. Είναι επίσης ο εχθρός της ιδιοκτησίας. Ο μεγάλος ποιητής André Gide είπε κάποτε: Κάθε πράγμα που θέλω να αποκτήσω μου γίνεται αδιάφανο. Μήπως οι άνθρωποι σαν τον Scheerbarth ονειρεύονται γυάλινα κτίσματα επειδή είναι οπαδοί μιας νέας φτώχειας; Αλλά ίσως εδώ μια σύγκριση να μας πει περισσότερα απ' όσα η θεωρία. Με την είσοδο σε ένα αστικό δωμάτιο της δεκαετίας του '80, και παρ' όλη την άνεση που πιθανά να εμφανίζει, η ισχυρότερη εντύπωση που αποκομίζει κανείς είναι ότι «εδώ

δεν έχεις καμιά δουλειά». Εδώ δεν έχεις καμιά δουλειά —γιατί εδώ δεν υπάρχει τίποτα όπου ο ένοικος δεν έχει ήδη αφήσει τα ίχνη του: στο περβάζι με τα κομψοτεχνήματα, στην πολυτελή πολυθρόνα με τα κεντήματα, στα παράθυρα με τις κουρτίνες, μπροστά από το τζάκι με το προστατευτικό του. Μια ωραία πρόταση του Brecht μας βοηθά εδώ να προχωρήσουμε περισσότερο: «Εξαφάνισε τα ίχνη», έτσι λέει το ρεφραίν στο πρώτο ποίημα του «Αναγνωστικού για κατοίκους της πόλης». Εδώ, στο αστικό δωμάτιο η αντίθετη συμπεριφορά έχει καταστεί συνήθεια. Και αντίστροφα, το «εσωτερικό» αναγκάζει τον ένοικο να προσαρμοστεί σε ένα πλήθος συνηθειών, συνηθειών που ανταποκρίνονται περισσότερο στο «εσωτερικό» που μένει παρά σ' αυτόν τον ίδιο. Αυτό το καταλαβαίνει ο καθένας που γνωρίζει τη γελοία κατάσταση στην οποία βρέθηκαν ένοικοι τέτοιων Plüschgelasse όταν στο νοικοκυριό κάτι δεν πάει καλά. Ακόμη και ο τρόπος που εξοργίζονταν —και αυτό το συναίσθημα που σιγά-σιγά αρχίζει να εξαφανίζεται, μπορούσαν και το έδειχναν αριστοτεχνικά— ήταν προ πάντων η αντίδραση ενός ανθρώπου που κάποιος έσβησε «τα ίχνη των ημερών του επί της γης». Αυτά κατόρθωσαν ο Scheerbart με το γυαλί και το Bauhaus με το ατσάλι: δημιούργησαν χώρους στους οποίους είναι δύσκολο κάποιος να αφήσει ίχνη: «Σύμφωνα με όσα είπαμε», έλεγε ο Scheerbart πριν από είκοσι χρόνια, «μπορούμε λοιπόν κάλλιστα να μιλήσουμε για κουλτούρα γυαλιού. Αυτό το νέο Glas-Milieu θα μεταμορφώσει τον άνθρωπο εντελώς. Και τώρα μπορούμε μόνο να ευχηθούμε, ότι η νέα αυτή κουλτούρα δεν θα βρει πολλούς εχθρούς».

Φτώχεια εμπειριών: αυτό δεν πρέπει να το αντιλαμβανόμαστε σαν να ζητούσαν οι άνθρωποι νέες εμπειρίες. 'Όχι, επιθυμούν ν' απελευθερωθούν από τις εμπειρίες, επιθυμούν ένα περιβάλλον στο οποίο να μπορούν να εκφράσουν ξεκάθαρα την εξωτερική και τελικά την εσωτερική τους φτώχεια, έτσι ώστε να προκύψει από αυτό κάτι σοβαρό. Ούτε είναι πάντα χωρίς γνώσεις ή εμπειρίες. Συχνά θα μπορούσε κανείς να πει το αντίθετο: Τα «έφαγαν» όλα, την «κουλτούρα» και τον «άνθρωπο» και τώρα έχουν παραχορτάσει και κουραστεί. Κανείς δεν αισθάνεται περισσότερο απ' αυτούς τον Scheerbart. «Είστε όλοι σας τόσο κουρασμένοι —και μάλιστα μόνο για το λόγο ότι δεν μπορείτε να συγκεντρώσετε όλες σας τις ιδέες σε ένα εντελώς απλό αλλά υπέροχο σχέδιο». Την κούραση ακολουθεί ο ύπνος και τότε, δεν είναι και πολύ σπάνιο, το όνειρο αποζημιώνει για τη λύπη και την κατήφεια της ημέρας και η εντελώς απλή αλλά και η εντελώς υπέροχη ύπαρξη, στην οποία απουσιάζει η δύναμη όταν δεν κοιμάται, βρίσκει την πραγμάτωσή της. Η ύπαρξη του Μίκυ Μάους αποτελεί ένα τέτοιο όνειρο του σημερινού ανθρώπου. Αυτή η ύπαρξη είναι γεμάτη θαύματα, τα οποία όχι μόνο ξεπερνούν τις τεχνικές αλλά τις βρίσκουν και γελοίες. Γιατί το πιο παράξενο σ' αυτές είναι βέβαια ότι ξεπροβάλλουν

χωρίς μηχανισμούς απ' το σώμα των Μίκυ Μάους, των ανταρτών και των κυνηγών τους, από τα καθημερινά έπιπλα ακριβώς όπως και από τα δέντρα, τα σύννεφα και τη θάλασσα. Φύση και τεχνική, πρωτογονισμός και πολυτέλεια, γίνονται εδώ όλα ένα και μπροστά στα μάτια των ανθρώπων, οι οποίοι κουράζονται από τα ατέλειωτα προβλήματα της καθημερινότητας και ο σκοπός της ζωής τους παρουσιάζεται μόνο σαν ένα απόμακρο σημείο φυγής σε μια ατέλειωτη προοπτική μέσω, παρουσιάζεται λυτρωτικά μια ύπαρξη που ικανοποιείται σε κάθε στροφή με τον πιο απλό αλλά και τον πιο πολυτελή τρόπο ταυτόχρονα, στην οποία ένα αυτοκίνητο δεν ζυγίζει περισσότερο από ένα ψάθινο καπέλο και ο καρπός του δέντρου στρογγυλεύει τόσο γρήγορα όσο και η γόνδολα σε ένα μπαλκόνι. Και τώρα ξανά ας κρατήσουμε απόσταση, ας οπισθοχωρήσουμε.

Έχουμε γίνει φτωχοί. Το ένα μετά το άλλο δώσαμε τα κομμάτια της κληρονομιάς της ανθρωπότητας, για να μπορέσουμε να αφήσουμε το 1/100 της αξίας τους στο ενεχυροδανειστήριο και να μας δώσουνε σαν προκαταβολή γι' αυτό το μικρό νόμισμα του «επίκαιρου». Μπροστά στην πόρτα μας βρίσκεται η οικονομική κρίση, πίσω της μια σκιά, ο επερχόμενος πόλεμος. Το να παραμένουν σταθεροί μπορούν μόνο λίγοι ισχυροί, οι οποίοι — ο Θεός το ξέρει — δεν είναι πιο ανθρώπινοι από ό,τι οι πολλοί: συνήθως είναι πιο βάρβαροι αλλά όχι με τον καλό τρόπο. Οι υπόλοιποι όμως πρέπει να προσαρμοστούν διαφορετικά και με πολύ λίγα. Είναι οι άντρες που έχουν κάνει το ριζικά καινούριο δική τους υπόθεση και το έχουν στηρίξει στην κατανόηση και στην παραίτηση. Στα κτίριά τους, στους πίνακές τους και στις ιστορίες τους η ανθρωπότητα προετοιμάζεται ώστε, αν χρειαστεί, ο πολιτισμός να επιβιώσει. Και το σπουδαιότερο είναι ότι το κάνουν γελώντας. Ίσως πότε πότε αυτό το γέλιο να ακούγεται βάρβαρο. Καλώς. Ίσως όμως κάποτε θελήσει ο καθένας να δώσει λίγη ανθρωπιά σε κείνη τη μάζα, η οποία κάποια μέρα θα του την ανταποδώσει με τόκους και τόκους επί τόκων.

Απόδοση στην ελληνική: *Μηγάς Κοντός*

